

جایگاه جمهوریت با تأکید بر آثار آیت‌الله خامنه‌ای به روش تحلیل مضمونی

یوسف فتحی^۱

چکیده

هدف: حاکمیت دموکراتیک یک خواسته عمومی در دوره جدید است. نظام‌های غیردموکراتیک در معرض سقوط و انقراض هستند. تمایز آنها در تعیین‌کنندگی و دخالت رأی مردم است. هدف مقاله پیش‌رو، بررسی جایگاه جمهوریت در دیدگاه رهبری است.

روش‌شناسی پژوهش: برای کشف مؤلفه‌های جمهوریت در آثار رهبری با روش تحلیل مضمونی، همه آثار ایشان در حد اشباع داده‌های تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ابتدا متون با دقت چندین بار مطالعه و عبارات مربوط استخراج شدند. سپس مضامین تحقیق در قالب مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر تعیین و جهت ارزیابی در اختیار متخصصان قرار گرفتند.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق در قالب جداول مضامین پایه، سازمان‌دهنده، فراگیر و شبکه مضامین نشان دادند که: ۱- نظام سیاسی اسلام، دو ساحت دارد، ساحت الهی (ساحت صفات) و مردمی (ساحت انتخاب) که رابطه ارگانیک دارند و نافی یکدیگر نیستند. ۲- خواست و اراده مردم، نقش کلیدی در جمهوری اسلامی دارد و منطبق آن از نظام دموکراسی سکولار متمایز است. ۳- حاکمیت قانون وجه مشخصه نظام مردم سالار و تأمین‌کننده حقوق مردم است. ۴- مردم صرفاً مکلف به تبعیت نیستند، بلکه حق اساسی در ایجاد حاکمیت و نظارت بر عملکرد کارگزاران در تمام سطوح دارند.

نتیجه‌گیری: بررسی شش مؤلفه اساسی جمهوریت (مشروعیت، حاکمیت‌قانون، مشارکت مردم، برابری سیاسی، حقوق و آزادی‌ها) در بیانات رهبری نشان داد که اندیشه سیاسی وی در باب نقش مردم به قرائت سوم در برابر دو ذهنیت ابزارانگاری مردم یا ابزارانگاری دین نزدیک است. مستندات از آثار ایشان در تضاد با دو قرائت مذکور هستند.

کلید واژه‌ها: آیت‌الله خامنه‌ای، مردم‌سالاری دینی، مردم، قانون، مشروعیت.

مقدمه

دموکراسی علی‌رغم دشواری‌های عملی و نظری، پایان عصر استبداد تلقی شده و تاپایدال بشر در عصر جدید است. مشخصه اصلی عصر استبداد یگانه‌انگاری حاکم و دولت و دموکراسی بازگشت اقتدار به شهروندان و تأمین منافع آنها (کیویستو^۱، ۲۰۰۴: ۱۸) و دوگانه‌انگاری حاکم و دولت است. مسأله مقاله، کاوش مؤلفه‌های جمهوریت در جمهوری اسلامی از نگاه رهبری است. یکی از چالش‌های اساسی از پیروزی انقلاب تاکنون، نوع رابطه جمهوریت و اسلام است. سه جریان فکری در این رابطه قابل تشخیص است: دیدگاه اول، ابزارانگاری مردم و کاربست اجباری «جمهوری اسلامی» به جای «حکومت اسلامی» و تناقض «اصالت جمهوریت» و «اسلام»، را مطرح می‌کند (مصباح، ۲۰۰۹: ۳۰). نقش مردم در مشروعیت، منافی با حاکمیت خداوند است، هر چند، اعمال حاکمیت فقیه منوط به حضور مردم در اطراف او است (مصباح یزدی، ۲۰۰۹، ج ۲: ۳۳۹-۳۴۲). این دیدگاه از عنوان «حکومت اسلامی» دفاع می‌کنند. طبق دیدگاه دوم، ابزارانگاری دین و اصالت مردم است. دین ابزار تأمین منافع ملت است و در تعارض دین و منافع ملی، دین فدا می‌شود (بازرگان، ۱۹۸۴: ۱۱۱). از این نگاه عنوان «جمهوری اسلامی»، مبهم، آمیخته سنت و تجدد، متضاد و مجهول است (پوراحمدی و فوضی، ۲۰۱۳: ۲۱۸). طبق دیدگاه سوم، قرائت اندماج اصالت مردم و دین و عدم تنافی آنها است. دیدگاه دوم چندان طرفدار ندارد. مقاله حاضر با مفروض دانستن اسلامیت نظام صرفاً به جایگاه مردم از دیدگاه رهبری می‌پردازد. سؤال اساسی تحقیق این است که جایگاه مردم و اعتبار آن در اندیشه سیاسی وی چگونه است؟ آیا تأکید بر نقش مردم یک تعارف سیاسی و از روی ناچاری اجتماعی سیاسی داخلی و بین‌المللی است یا واقعاً نظام سیاسی اسلام دو رکن دارد (دین و مردم)؟ فراوانی آماری عبارات مردم در آثار ایشان، نشانه حقیقت مؤثریت هستند یا ابزارانگاری آن. روش تحقیق حاضر تحلیل مضمونی و میدان تحقیق بیانات رهبری است. با توجه به این که مردم‌سالاری دینی هنوز به لحاظ نظری و کارآمدی در عرصه داخلی و جهانی با چالش‌های جدی مواجه است، تلاش در جهت تبیین نظری آن، دو کارکرد مهم در ثبات سیاسی و تحدید قدرت دارد. بنظر می‌رسد داده‌های مستخرج از بیانات رهبری، ما را به قرائت سوم نزدیک می‌کند.

پیشینه تحقیق

تحقیقات انجام شده^۲ در راستای موضوع تحقیق در چند دسته قابل جمع‌بندی هستند:

الف) پژوهش‌هایی که جمهوریت‌ابزاری یا ابزارانگاری مردم را تأیید می‌کنند. از این نگاه، مشارکت سیاسی مردم در تحقق عینی، نظارت و کارآمدی حاکمیت الهی مؤثر و مشروعیت حکومت برخاسته از خدا

۱. Kivisto

۲. تمامی دوره‌های چهار مجله علمی پژوهشی: «پژوهشنامه متین»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «پژوهشنامه انقلاب اسلامی» و «پژوهش‌های انقلاب اسلامی».

است. جایگاه مردم، ابزار تحقق عینی حکومت فقیه (کریمی‌والا و زمانی، ۲۰۱۷)، پشتیبان فقیه در تأسیس و تداوم حکومت او هستند (دارا و خاکی، ۲۰۱۶). حقانیت حکومت، ناشی از الله و اطاعت مردم از این حقانیت منشعب است. اگر چنین نباشد اسلامیت، انتصاب و مشروعیت حکومت نظام‌ولایی در مرحله نظر باقی‌مانده و امکان تحقق خارجی نمی‌یابد (لکزایی و مقیمی، ۲۰۱۳). مشروعیت حکومت فقیه با نصب و تعیین الهی براساس دلیل عقل است (صمدیار و همکاران، ۲۰۱۹).

(ب) پژوهش‌هایی که اصالت جمهوریت از آنها قابل درک است. بعضی نصوص دینی نشانه‌های زیادی از امور سیاسی و اجتماعی دارند و روحانیت با توجه به قرابت‌شان به متون دینی و اهمیت شعور مردم، برداشت سیاسی و قرائت دموکراتیک از دین می‌توانند داشته باشند نه اقتدارگرا (فراستی، ۲۰۰۸)، فقه سیاسی شیعه در عصر دموکراسی، ظرفیت حل معضلات اجتماعی و اداره جامعه را دارد (قمی و فقیه‌هی، ۲۰۱۲). انصاری، با رد مخالفت امام با دموکراسی، می‌نویسد امام با نقد لیبرال دموکراسی، فرم و محتوای دموکراسی واقعی که اساس آن نقش مردم و نیز اصول آزادی و برابری بوده در چهارچوب جمهوری اسلامی مورد تأیید قرار داد (انصاری، ۲۰۰۶). نظریه مردم‌سالاری دینی همان شکل روز آمد شده نظریه ولی منتخب مردم است. بر اساس این نظریه، پایه و اساس حق مردم در این انتخاب، خود اسلام است و مردم‌سالاری دینی فقط یک قرارداد عرفی نیست، بلکه یک وظیفه‌ی دینی است که در آن مردم مسلمان، هم اصل نظام و هم حاکم اسلامی را انتخاب کرده و سرنوشت اداره کشور را به‌وسیله منتخبان خود در اختیار می‌گیرند (اشرفی، ۲۰۱۸). پژوهش‌های نوع (الف) به لحاظ موضوع و مسأله متفاوت از تحقیق حاضر هستند. تحقیق حاضر دو تمایز عمده از حیث پردازش مسأله و روش پژوهش با پژوهش‌های نوع (ب) دارد.

مبانی نظری

از لحاظ جامعه‌شناسی سیاسی ساخت قدرت دوگونه است: یک‌جانبه و دو‌جانبه. در ساخت یک‌جانبه قدرت، مشروعیت از منابع غیر از مردم به‌دست می‌آید و مشارکت مردم در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری اهمیت ندارد. دولت‌های اقتدارطلب، ساخت قدرت یک‌جانبه و دولت‌های دموکراتیک، ساخت قدرت دو‌جانبه هستند. منبع مشروعیت قدرت ناشی جامعه است (بشیریه، ۲۰۰۸: ۲۹۸). دموکراسی، نظامی است که در آن مردم نه شاهان یا اشراف، حکومت می‌کنند (گیدنز، ۱۹۹۵: ۳۲۹). از دیدگاه وبر، نظام سیاسی، زمانی دموکراتیک است که مردم در آن مشارکت‌کننده باشند نه منفعل. کلید مفهوم مشارکت‌کننده درک معنای شهروندی است. شهروند بودن به‌معنای توانایی در تصمیم‌گیری، تنظیم سیاست‌ها و شرکت داشتن در انتخاب رهبران (کیویستو، ۲۰۰۴: ۸۶)، عدم تمایز میان حکومت و مردم (برابری منافع)، احساس تعلق مردم به دولت (آربلاستر، ۲۰۱۰: ۹۹)، حق نظارت همگانی بر تصمیم‌گیری جمعی و داشتن حق برابر در اعمال این حق، برگزیدن کارگزاران از طریق انتخاب آزاد و پاسخگو به مردم هستند. قانون متضمن حفظ

حقوق مدنی و سیاسی است. بنابراین، برابری حقوق شهروندی، قابلیت برآوردن نیاز عمومی، متقاعدسازی و مصالحه از طریق بحث‌های آزاد و تضمین آزادی‌ها از دلایل ارزشمندی دموکراسی هستند (بنتهام و بویل، ۲۰۰۰: ۲۱). عناصر اصلی یک نظام دموکراتیک، شفافیت و پاسخگویی، تضمین حقوق مدنی و سیاسی و انتخابات آزاد و عادلانه است (بنتهام و بویل، ۲۰۰۰: ۵۳، لفت ریچ، ۲۰۰۳: ۷۱). دموکراسی با پذیرش ارزش فرد و ایجاد حس مسئولیت و باور به اراده مردم، امور را به او واگذار می‌کند. به تعبیر لاول در دراز مدت «مردم را در زمینه‌های اخلاقی، درستی، سعی و کوشش و اعتماد به نفس، قوی بار بیاورد» (عالم، ۲۰۱۳: ۳۰۲). روح عقلانی - انتقادی حاکم بر دموکراسی، دانش‌ستیزی و روشنفکرستیزی حکومت را از بین می‌برد و بهره‌مندی از آزادی‌های پیش‌بینی شده در قانون را امکان‌پذیر می‌سازد، احترام به قانون، همچون ترمزی در برابر هرگونه کوشش رهبران برای این که خود را ما فوق قانون قرار دهند عمل می‌کند (کیویستو، ۲۰۰۴: ۹۸).

جدول ۱: مؤلفه‌های نظام جمهوری

مؤلفه‌ها	فکت‌های سنجش
مردم و مشروعیت	مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب رهبران
موقت بودن مناصب	محدودیت زمانی همه مناصب و موروثی نبودن.
برابری	برابری همه مردم در برابر قانون و سلب امتیاز از همه کس و همه چیز
پاسخگویی	پاسخگو بودن همه زمامداران و پیش‌بینی امکان سؤال، استیضاح و عزل
آزادی‌ها	آزادی بیان، حق رأی، شرکت در اجتماعات و فرایند قانون‌گذاری، مطبوعات
قانون‌گرایی	احترام به قانون و تبیین وظایف همه نهادها در چارچوب قانون
اتکای امور به مردم	همه امور با رأی مردم انجام می‌شود

روش‌شناسی

روش تحلیل مضمون^۱، یک روش کیفی در شناخت شبکه‌مضامین^۲ از طریق استقرای تحلیلی، طبقه‌بندی داده‌ها (کیا و فقیهی‌نژاد، ۲۰۱۷: ۱۳) و ابزار منعطف و مفید برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل و مستقل از جایگاه نظری است. براساس آن، منابع، بررسی و مضامین، کشف می‌شوند و نیازی به اشباع داده ندارد (کلارک و براون^۳، ۲۰۰۶). مضمون یا تم، مبین اطلاعات مهم در متن است که به نظر پژوهشگر، نشان دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤال تحقیق می‌باشد. شبکه‌مضامین، نظام دهنده: مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر، هستند (شیخ‌زاده، ۲۰۱۲: ۱۵ به نقل از

1. Thematic Analysis
2. thematic networks
3. Clarke & Braun

آتراید- استیرلینکس، ۲۰۰۱). تحلیل مضمون با سه روش قالب مضامین، ماتریس مضامین و شبکه مضامین صورت می‌گیرد. شبکه مضامین عرضه نقشه‌ای شبیه تارنما به‌مثابه روش نمایش است که ارتباط مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر را مشخص می‌کند. شبکه مضامین، روش مناسبی در تحلیل مضمون است که پژوهش حاضر براساس آن انجام یافته است. تحقیق در شش گام صورت گرفته است: مطالعه متون و استخراج عبارات، استخراج مضامین پایه، استخراج مضامین سازمان‌دهنده از مضامین پایه، استخراج مضامین فراگیر از مضامین سازمان‌دهنده، تلخیص و دسته‌بندی مجدد مضامین سازمان‌دهنده و استخراج شبکه مضامین.

یافته‌های پژوهش

بر اساس مراحل انجام تحقیق با مطالعه دقیق متون مورد نظر، عبارات دال بر مؤلفه‌های مردم‌سالاری را، استخراج و مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر شکل گرفتند.

گام اول و دوم

در این مرحله متون مطالعه و مضامین پایه استخراج شدند.

جدول ۲: نقل قول‌ها و مضامین پایه

مضامین پایه	نقل قول‌ها
۱. دو ساحتی بودن مشروعیت حاکم اسلامی در دوره غیبت: ملاک‌ها و پذیرش مردم	۱. ارکان مشروعیت حاکم اسلامی... دارای دو پایه و دو رکن است: رکن اول آمیخته و آراسته بودن با ملاک‌ها و صفات مانند دانش، تقوا و توانایی و رکن دوم پذیرش مردم. اگر مردم، او را که دارای ملاک‌های حکومت است، نشناختند و او را به حکومت نپذیرفتند، او حاکم نیست. پس پذیرش مردم، شرط در حاکمیت است (خامنه‌ای، ۱۳۶۲/۵/۱۴).
۲. شناخت فرد ذی‌صلاح و پذیرش فقیه دو رکن مشروعیت هستند.	۲. انتخاب مردم منوط به خواستن و شناختن است: «بدون شناختن و دانستن و خواستن، تکلیفی نخواهند داشت» (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۹/۱۲).
۳. اراده مردم معیار و مشروعیت حاکمیت فقیه	۳. اراده مردم، یک امر جدی و معیار در حاکمیت دینی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰).
۴. مشروعیت دولت تکیه به خواست ملت	۴. هر دولتی در ایران اسلامی که به مردم خود تکیه نداشته باشد مشروع نیست (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۱/۱۰).
۵. نقش مردم در مشروعیت نظام	۵. یقیناً حضور مردم در مشروعیت یک نظام نقش دارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱/۱).
۶. رأی مردم پایه مشروعیت یا پایه اعمال مشروعیت	۶. هیچ‌کس در نظام اسلامی نباید رأی مردم و خواست مردم را انکار کند حالا بعضی رأی مردم را پایه مشروعیت می‌دانند لاقلاً پایه‌ی اعمال مشروعیت است (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۳/۱۴).

۷. هدف دشمنان این است می‌خواهند اعتماد را بگیرند تا مشارکت را بگیرند تا مشروعیت را از جمهوری اسلامی بگیرند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۳/۲۹).	۷. از بین رفتن اعتماد و کاهش مشارکت، باعث از بین رفتن مشروعیت نظام خواهد شد.
۸. «هیچ کس حق ندارد بر مردم حاکمیت داشته باشد مگر آن که دارای معیارهای پذیرفته شده باشد و مردم او را پذیرفته باشند» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۱۳)	۸. شناخت و پذیرش فرد ذی‌صلاح به صورت جداگانه در مشروعیت مهم هستند.
۹. «هر جا کارآمدی نباشد مشروعیت از بین خواهد رفت» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۶/۳۱).	۹. تداوم مشارکت و مشروعیت، منوط به کارآمدی است
۱۰. فرهنگ قانون‌گرایی از نخبگان سیاسی به بدنه جامعه سرریز می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۳).	۱۰. قانون‌گرایی نخبگان بر فرهنگ‌پذیری جامعه
۱۱. قانون‌گرایی و وفاداری به قانون در رفتارهای سیاسی و مدنی یک اصل ضروری (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰)	۱۱. رابطه قانون‌گرایی و تعهد به عمل قانون
۱۲. نقطه مقابل قانون‌گرایی، دیکتاتوری است، روح دیکتاتوری در فضای بی‌قانونی یا نادیده‌انگاری قانون رشد می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۳).	۱۲. قانون‌گرایی و دیکتاتوری رابطه معکوس دارند.
۱۳. قانون، ملاک نظارت و ارزیابی عملکرد نهادها و مسئولان (نه سلايق و علايق شخصی) (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴)	۱۳. قانون، ملاک ارزیابی عملکردها
۱۴. قانون‌گرایی، یکی از پایه‌های جمهوری اسلامی است (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۳/۱۴).	۱۴. قانونمندی ملاک ارزیابی نظام سیاسی
۱۵. قانون باید جامع، نسبتاً دائمی، قابلیت تطبیق با شرایط گوناگون، کارشناسی شده، مفید، گره‌گشا، کارآمد، ناظر به مسائل واقعی زندگی مردم در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و طولانی‌مدت، صریح، شفاف و غیرقابل تأویل باشد (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۳/۲۱).	۱۵. قانون باید جامع زمان، مکان و اقشار مختلف جامعه باشد.
۱۶. بسیاری از بی‌انضباطی‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مردم ناشی از بی‌انضباطی کارگزاران است. گاه تخلف قانونی کارگزاران از حيله‌های قانونی ناشی می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۰/۶).	۱۶. تأثیر قانون‌گریزی و فساد کارگزاران بر فرهنگ فساد جامعه
۱۷. تخطی از قوانین، فساد دستگاه‌ها، تعارض بین دستگاه‌های مختلف و تشنّت مضر و مفسده‌انگیز می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۸/۱۱).	۱۷. قانون‌گریزی، فساد سیستمیک ایجاد می‌کند.
۱۸. کارهای خلاف قانون با عنوان دفاع از دین و ولایت از کسی مقبول نیست (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۶/۲۴).	۱۸. اعمال خلاف قانون با هیچ عنوانی قابل توجیه نیست. حتی بنام دفاع از ولایت
۱۹. قانون، سرنوشت انسان‌ها را در یک جامعه تعیین می‌کند که همه (رهبر، دولت و مردم) باید تابع آن باشند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۹/۲۶).	۱۹. قانون وظایف و حقوق همه مردم را در جامعه تعیین می‌کند.
۲۰. برابری، قرین عدالت و مقابل تبعیض و ناروایی قرار می‌گیرد. عدالت، (ضد تبعیض و نابرابری)، برابری، همه زنان، مردان و اقوام است (خامنه‌ای،	۲۰. رابطه برابری سیاسی و حقوقی همه مردان و زنان و نظام عادلانه

	۱۳۷۵/۱۲/۱۸).
۲۱. نابرابری و تبعیض طبقاتی، جغرافیایی و رانت‌خواری، ضد عدالت هستند.	۲۱. فاصله‌های طبقاتی، جغرافیایی، نابرابری استفاده از امکانات و فرصت‌ها برای آحاد مردم، ضد عدالت هستند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱/۱).
۲۲. حکومت علوی، الگوی حکومت عادلانه و برابری سیاسی	۲۲. حکومت امیرالمؤمنین(ع)، الگوی اجرای عدالت و برابری بود که شهروندان با حاکم برابر بودند (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۸/۱۵).
۲۳. برابری آحاد مردم و همه مسئولان در برابر قانون	۲۳. اصل این است که هیچ‌گونه امتیاز مادی، شغلی، فامیلی، اسمی و عنوان وجود ندارد و بر این اساس رهبر، مسئولین، رؤسای کشور و آحاد مردم همه در برابر قانون یکسانند و با رعایت این اصل جامعه آرامش و اطمینان خاطر خواهد یافت (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۲۲).
۲۴. آزادی سیاسی و اجتماعی از حقوق بشر هستند.	۲۴. آزادی‌های سیاسی و اجتماعی بخش مهم آزادی‌های بشری هستند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۸/۱۵).
۲۵. آزادی بشر و تأمین حقوق ریشه دینی دارد.	۲۵. اعتقاد به آزادی و تأمین حقوق شهروندی در مسائل اجتماعی، ریشه در مبانی دینی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۵/۱۵).
۲۶. منافع ملی شعاع آزادی اقشار جامعه	۲۶. در جامعه، مسلمان، یهودی و مسیحی و بقیه‌ی ادیان گوناگون هستند، الآن در کشور ما هم هستند در زمان صدراسلام هم بودند هیچ مانعی ندارد، اما اگر قرار باشد آن کسی که عقیده‌ی فاسد دارد به جان ذهن و دل افرادی که قدرت دفاع ندارند بیفتد و بخواهد آنها را هم گمراه کند این برای آدم یک مرز است اینجا آزادی محدود می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۶/۱۴).
۲۷. آزادی و رشد انسان، حد آزادی قانون	۲۷. آزادی اندیشه و تفکر در جامعه یک ضرورت و منشاء رشد اجتماعی، علمی، فکری و فلسفی است، لکن شالوده‌شکنی و هرج و مرج اقتصادی، عقیدتی و فرهنگی از چارچوب آزادی واقعی خارج است (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۸/۱۸).
۲۸. آزادی‌انسان در تعیین سرنوشت خود	۲۸. یکی از مسائل مهم در نظام مردم سالاردینی، تعیین سرنوشت کشور با اراده، انتخاب و تصمیم مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۵/۱۱).
۲۹. حکومت مکلف به تأمین حق آزادی طبیعی و قانونی مردم	۲۹. حکومت، مکلف به رعایت حق طبیعی آزادی و آزادی‌های قانونی مردم است و اجازه سلب آن را ندارد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۲/۹).
۳۰. مشارکت باعث کارآمدی، دفع تهدیدات، روح نشاط و مسئولیت	۳۰. اتکای کشور به آراء و مشارکت مردم، باعث افزایش کارآمدی نظام سیاسی و دفاع تهدیدات خارجی، برانگیزاننده روح نشاط و احساس مسؤولیت در جامعه است (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱/۱).
۳۱. اعتماد و مشارکت و مشروعیت باهم رابطه دارند.	۳۱. هدف دشمن این است می‌خواهند اعتماد را بگیرند تا مشارکت را بگیرند تا مشروعیت را از جمهوری اسلامی بگیرند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۳/۲۹).
۳۲. مشارکت مردم در امور به رأی مردم و مشارکت مردم در امور جامعه	۳۲. عده‌ای مشارکت مردم را به صورت اسمی قبول دارند، اعتقادی به مشارکت مردم ندارند بعضی اسم مردم را می‌آورند اما به مردم اعتماد ندارند

	بنای جمهوری اسلامی بر اعتماد به مردم و اعتقاد به مشارکت مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۹/۲۴).
۳۳. دو پایه مهم مردم‌سالاری، مشارکت و اعتماد است.	۳۳. یکی از پایه‌های مردم‌سالاری دینی، مشارکت است. مردم سالاری با حرف نمی‌شود بلکه با مشارکت، اراده مردم و ارتباط فکری، عقلانی و عاطفی مردم با تحولات کشور، محقق می‌گردد (۱۳۸۸/۱/۱).
۳۴. عملکرد کارگزاران و اعتماد و مشارکت	۳۴. عملکرد کارگزاران و نهادها ممکن است اعتماد مردم را سلب و ناامید یا جلب مشارکت کند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۹/۲۶).
۳۵. موقت بودن سمت رهبری و امکان عزل او	۳۵. فحوای اصل ۱۱۱ قانون اساسی، موقت بودن رهبری را تأیید می‌کند. فقد یکی از شرایط رهبری و کشف نداشتن شرایط از موارد سلب صلاحیت و عزل یا انزال رهبری در قانون اساسی است. قانون اساسی مورد تأیید امام و رهبری است.
۳۶. پاسخگو بودن تمام مقامات کشور	۳۶. مردم سالاری صرفاً به انتخاب مسئولان نیست، باید پاسخگو هم باشند. عدم پاسخگویی، باعث شورش می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۹/۱۲).
۳۷. موقت بودن سمت نمایندگی مجلس	۳۷. دوره نمایندگی مجلس شورای اسلامی چهار سال است (اصل ۶۳ قانون اساسی).
۳۸. انتخاب غیرمستقیم و موقت	۳۸. اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می‌شوند.
۳۹. شناخت فرد ذی صلاح و پذیرش اجتماعی شرط حکومت‌داری	۳۹. به مرجعیت و رهبری شناخته‌شدن و پذیرفته‌شدن امام خمینی (اصل ۱۰۷ قانون اساسی)
۴۰. انتخاب فرد ذی صلاح پس از شناسایی و پذیرش اجتماعی	۴۰. خبرگان رهبری یکی از فقه‌های واجد شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم پس از بررسی و مشورت به رهبری انتخاب می‌کنند (اصل ۱۰۷ قانون اساسی)
۴۱. رئیس جمهور موقت و منتخب مردم	۴۱. رئیس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است (اصل ۱۱۴ قانون اساسی)
۴۲. پاسخگو بودن دولت در مقابل عملکردش	۴۲. مجلس می‌تواند از تک تک وزرا و رئیس جمهوری، سؤال کند یا استیضاح نماید (اصل ۸۴ قانون اساسی)
۴۳. اصل برابری و پاسخگویی رهبری	۴۳. رهبر در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است (اصل ۱۰۷ قانون اساسی)
۴۴. رهبری تحت نظارت مجلس خبرگان و پاسخگو در مقابل آنها (غیرمستقیم پاسخگو به مردم)	۴۴. هرگاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود. یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم گردد، یا معلوم شود از آغاز فاقد بعضی از شرایط نبوده است، از مقام برکنار خواهد شد.
۴۵. پاسخگو بودن و مسئولیت مالی همه مسئولان	۴۵. دارایی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت توسط قوه قضائیه رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق افزایش نیافته باشد (اصل ۱۴۲ قانون اساسی).

۴۶. پاسخگویی رئیس جمهور در برابر ملت، رهبر و مجلس	۴۶. رئیس جمهور ... در برابر ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است (اصل ۱۲۲ قانون اساسی).
۴۷- مسئولیت سیاسی و مدنی قوای سه‌گانه در برابر مردم	۴۷. هرکس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای اسلامی عرضه کند (اصل ۹۰ قانون اساسی).
۴۸. برابری سیاسی و حقوقی همه اقوام	۴۸. مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند این‌ها سبب امتیاز نخواهد بود (اصل ۱۹ قانون اساسی).
۴۹. موقت‌بودن دوره نمایندگی خیرگان رهبری	۴۹. براساس ماده ۵ قانون انتخابات مجلس خیرگان، خیرگان برای مدت هشت سال انتخاب می‌شوند (قانون انتخابات مصوب سال ۱۳۵۹)
۵۰. موقت بودن عضویت در شوراهای شهر و روستا	۵۰. دوره فعالیت شوراهای روستا و شهر از تاریخ تشکیل چهار سال می‌باشد (ماده ۳ اصلاحی ۱۳۸۲ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور).
۵۱. سهیم‌شدن مردم در جامعه و اعتماد به مردم	۵۱. امام مردم را وارد میدان کرد... به مردم اعتماد داشت؛ یکی از خصوصیات مهم امام، اعتماد به مردم بود از روز اول (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۳/۱۴)
۵۲. سازگاری دوگانه معنویت و رأی مردم	۵۲. در الگوی امام، دوگانه معنویت - معنویت دینی - رأی مردم با هم همساز شدند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۳/۱۴)
۵۳. جمهوریت و رأی مردم برآمده از دین است نه وارداتی.	۵۳. «جمهوری» وام‌گرفته‌ای از غرب نیست، مربوط به خود اسلام است... امام [مصمم بود] از آن دو مکتبی که آن روز در دنیا رایج بود، یعنی لیبرال‌دموکراسی سرمایه‌محور تا رژیم کمونیستی دیکتاتوری‌محور، از هر دوی اینها جمهوری اسلامی را جدا کند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۳/۱۴)
۵۴. پاسخگویی به مردم و خدا از ارگان جمهوری اسلامی. مسئولیت دو سطحی در برابر خدا و مردم	۵۴. یک نکته‌ای که وجود دارد، این است که ما به کارگزاران در نظام جمهوری اسلامی اطلاق می‌کنیم «مسئول»؛ می‌گوییم مسئول؛ مسئول یعنی چه؟ یعنی ما مورد سؤال قرار می‌گیریم؛ از چه؟ از کرده‌ها و نکرده‌ها مورد سؤال قرار می‌گیریم. البته این «سؤال» در عرف و ادبیات سیاسی دنیا «سؤال مردم» گفته می‌شود، اما بالاتر از این و مهم‌تر از این، «سؤال خدا» است؛ این در جمهوری اسلامی مهم‌تر است. البته سؤال مردم هم مهم است و از ارکان مردم‌سالاری دینی است، احساس مسئولیت در مقابل مردم از ارکان نظام جمهوری اسلامی و مردم‌سالاری است، لکن به مراتب مهم‌تر از آن، احساس مسئولیت در مقابل خدا است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۱/۲۳)
۵۵. پایبندی به قانون اساسی در قانون‌گذاری	۵۵. یکی از مسائل بسیار مهم در کار مجلس، پایبندی به قانون اساسی است؛ آن مواردی که قانون اساسی تکلیفی معین کرده، حتماً رعایت بشود. این قانون اساسی نباید حتی اندکی مخدوش بشود (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۳/۴)
۵۶. در مردم سالاری دینی، مردم	۵۶. ما که می‌گوییم مردم‌سالاری دینی یا مردم‌سالاری اسلامی، بعضی خیال

سالار زندگی اجتماعی خود هستند.	می‌کنند این مردم‌سالاری فقط پای صندوق رأی و انتخابات است؛ آن [تنها] یکی از جلوه‌های مردم‌سالاری دینی است. مردم‌سالاری یعنی بر اساس دین و بر اساس اسلام، سالارزندگی جامعه، خود مردمند (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۹/۳).
۵۷. جمهوری اسلامی متضمن آزادی فکر، بیان، انتخاب و آزادی بعد از بیان است	۵۷. امروز در کشور ما آزادی فکر هست، آزادی بیان هست، آزادی انتخاب هست؛ هیچ‌کس به‌خاطر این‌که فکرش و نظرش مخالف نظر حکومت است، مورد فشار و تهدید و تعقیب قرار نمی‌گیرد (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱/۱).
۵۸. حدود آزادی قانون اساسی و قوانین کشور است.	۵۸. چهارچوب آزادی در کشور ما، قانون اساسی ما و قوانین کشور و همه الهام‌گرفته‌ی از شریعت مطهر اسلام است؛ البته این هست. اینکه کسی توقع داشته باشد آزاد باشد و برخلاف قانون عمل کند، منطقی نیست و این وجود ندارد (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱/۱).
۵۹. قانون ریل حرکت جامعه و خروج از قانون آسیب است.	۵۹. قانون‌گرایی خیلی مهم است. قانون ریل است؛ از این ریل اگر چنانچه خارج شدیم، حتماً آسیب و صدمه است (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۶/۶).
۶۰. عدالت، مردم‌سالاری و قانون‌گرایی از ارزش‌های مهم نظام هستند.	۶۰. حفظ نظام، یعنی حفظ همه‌ی ارزش‌هایی... مثل عدالت، پیشرفت، معنویت، علم، اخلاق، مردم‌سالاری، قانون‌گرایی، آرمان‌گرایی... است (خامنه‌ای، ۱۳۹۵).
۶۱. بی‌قانونی مانع پیشرفت جامعه است.	۶۱. اگر ملتی دچار بی‌قانونی بشود، قانون‌شکنی بر ذهن و عمل مردم حاکم بشود، هیچ پیشرفت معقول و درستی نصیب آن ملت و کشور نخواهد شد (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱/۱).
۶۲. مردم سالاری برآمده از دین و متکی به رأی مردم است.	۶۲. افرادی گمان نکنند که امام بزرگوار ما، انتخابات را از فرهنگ غربی گرفت و آن را قاطی کرد با تفکر اسلامی و شریعت اسلامی؛ نه، اگر انتخابات و مردم‌سالاری و تکیه‌ی به آراء مردم، جزو دین نمی‌بود و از شریعت اسلامی استفاده نمی‌شد، امام هیچ تقیدی نداشت (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۳/۱۴).
۶۳. عدالت‌خواهی، آزادی‌خواهی، مردم سالاری از مهم‌ترین مؤلفه‌های انقلاب هستند.	۶۳. این انقلاب بر پایه اصول مستحکمی بنا شد؛ هم اجرای عدالت را مورد نظر قرار داد، هم آزادی و استقلال را - که برای ملت‌ها از مهم‌ترین ارزش‌هاست - مورد توجه قرار داد، هم معنویت و اخلاق را. این انقلاب، ترکیبی از عدالت‌خواهی و آزادی‌خواهی و مردم‌سالاری و معنویت و اخلاق است (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۳/۱۴).
۶۴. مردم رکنی از ارکان مشروعیت حکومت فقیه هستند.	۶۴. مردم یک رکن مشروعیتند، نه همه‌ی پایه‌ی مشروعیت. نظام سیاسی در اسلام علاوه بر رأی مردم، تقوا و عدالت شرط است (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۹/۲۶).
۶۵. کنار گذاشتن مردم از عرصه سیاسی برابر با قلدری و استبداد است.	۶۵. جدایی مردم و کنار گذاشتن آنها از عرصه سیاسی، عامل قلدری و استبداد است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰).
۶۶. مشروعیت نظام سیاسی و قانون اساسی به اراده مردم وابسته است.	۶۶. نظام سیاسی و قانون اساسی به لحاظ تأسیس و تداوم وابسته به اراده و مشارکت مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰).

۶۷ مؤثریت رأی مردم در مشروعیت حاکم	۶۷ «معیارها کافی نیست؛ بلکه انتخاب مردم هم شرط لازم است و بدون انتخاب مردم امکان ندارد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۱۳).
۶۸ برابری همگانی و آرامش و اعتماد جامعه	۶۸ « اصل این است که هیچ‌گونه امتیاز مادی، شغلی، فامیلی، اسمی و عنوان وجود ندارد و بر این اساس رهبر، مسئولین، رؤسای کشور و آحاد مردم همه در برابر قانون یکسانند و با رعایت این اصل جامعه آرامش و اطمینان خاطر خواهد یافت» (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۲۲).
۶۹ سلب آزادی منشاء استبداد، دیکتاتوری	۶۹ از نظر اسلام فقدان آزادی در جامعه یک فاجعه است و بر چیده شدن بساط آزادی از جامعه، باعث رویش استبداد و دیکتاتوری فردی و دسته‌جمعی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۲/۹).

گام سوم و چهارم

در این مرحله، مضامین پایه به مضامین سازمان‌دهنده و مضامین سازمان‌دهنده به مضامین فراگیر تبدیل شدند. بعضی عبارات شامل بیش از یک مضمون سازمان‌دهنده بود، به همین دلیل تعداد آنها بیش از مضامین پایه است. با توجه به تعدد مضامین سازمان‌دهنده، مجدد تلخیص و دسته‌بندی شدند و مضامین فراگیر مشخص شدند.

جدول ۳: تبدیل مضامین سازمان‌دهنده به مضامین فراگیر

مضامین فراگیر	دسته‌بندی مضامین سازمان‌دهنده	مضامین سازمان‌دهنده
پاسخگو بودن	مسئولیت مالی، سیاسی و قضایی مقامات	۴۵. مسئولیت مالی همه مسئولان ۴۷. مسئولیت قوا در برابر مردم ۴۴. نظارت مجلس خبرگان به امور رهبری ۴۶. مسئولیت رئیس‌جمهور در برابر ملت، رهبر و مجلس ۴۲. مسئولیت رئیس‌جمهور، تک تک وزراء در برابر نمایندگان مجلس ۳۶. پاسخگو بودن مقامات در جمهوری ۵۴. مسئولیت کارگزاران به مردم و خدا از ارگان جمهوری اسلامی. مسئولیت دو سطحی در برابر خدا و مردم

برابری	برابری و نظام عادلانه	<p>۴۳. اصل برابری رهبری با آحاد مردم</p> <p>۲۳. برابری آحاد مردم و همه مسئولان در برابر قانون</p> <p>۶۸. برابری همگانی و آرامش و اعتماد جامعه</p> <p>۴۸. برابری سیاسی و حقوقی همه اقوام</p> <p>۲۲. حکومت علوی، الگوی حکومت داری برابری خواهانه</p> <p>۲۱. تبعیض و ویژه‌خواری ضد عدالت</p> <p>۲۰. رابطه برابری سیاسی و حقوقی همه مردان و زنان و نظام عادلانه</p>
موقت بودن سمت‌ها	انتخابی و موقت بودن مناصب اصلی جامعه	<p>۴۱. رئیس جمهور موقت و منتخب مردم</p> <p>۳۷. موقت بودن سمت نمایندگی مجلس</p> <p>۳۵. موقت بودن سمت رهبری و امکان عزل او</p> <p>۴۹. دوره نمایندگی خبرگان رهبری ۸ سال</p> <p>۵۰. عضویت در شوراهای شهر و روستا ۴ سال</p>
اصالت رأی مردم و اتکای امور به مردم	رأی مردم و مشروعیت	<p>۵. نقش مردم در مشروعیت نظام</p> <p>۶. رأی مردم پایه مشروعیت</p> <p>۶۲. مردم سالاری برآمده از دین و متکی به رأی مردم است.</p> <p>۶۳. عدالت، آزادی و مردم سالاری از ارزش‌های انقلاب</p> <p>۶۴. مردم رکنی از ارکان مشروعیت حکومت فقیه هستند</p> <p>۶۷. مؤثریت رأی مردم در مشروعیت حاکم</p> <p>۳۳. دو پایه مهم مردم‌سالاری، مشارکت و اعتماد است</p> <p>۳۱. اعتماد و مشارکت و مشارکت و مشروعیت باهم رابطه دارند</p> <p>۳. اراده مردم معیار و مشروعیت حاکمیت فقیه</p> <p>۵۲. سازگاری دوگانه معنویت و رأی مردم</p> <p>۷. از بین رفتن اعتماد و کاهش مشارکت، باعث از بین رفتن مشروعیت نظام خواهد شد</p> <p>۵۳. سازگاری دوگانه جمهوریت و اسلام</p> <p>۵۶. مردم سالاری دینی، مردم سالار زندگی اجتماعی خود هستند.</p> <p>۶۶. مشروعیت نظام سیاسی و قانون اساسی به اراده مردم وابسته است</p>
	حذف یا دخالت در انتخاب مردم و دیکتاتوری	<p>۱-۶۵. کنار گذاشتن مردم از عرصه سیاسی برابر با قلدری و استبداد</p>

		۲-۶۵. کنار گذاشتن مردم از عرصه سیاسی برابر با قلدری و استبداد
	مشارکت و کارآمدی	۳۴. عملکرد کارگزاران و اعتماد و مشارکت ۳۲. اتکای امور جامعه به مردم و مشارکت ۳۰. مشارکت باعث کارآمدی، دفع تهدیدات، روح نشاط و مسئولیت ۹. تداوم مشارکت و مشروعیت، منوط به کارآمدی است
	مشارکت و دفع خطرات	۲-۳۰. عدالت اجتماعی و کارآمدی و دفع خطرات ۳-۳۰. احساس همدلی و تعلق عمومی و کارآمدی و دفع خطرات ۱-۳۰. مشارکت مردم و کارآمدی و دفع خطرات
	اعتماد و مشارکت	۵۱. سپهیم‌شدن مردم در جامعه و اعتماد به مردم
آزادی	نوع نظام سیاسی و آزادی	۲۹. حکومت مکلف به تامین حق آزادی طبیعی و قانونی مردم ۶۹. سلب آزادی منشاء استبداد، دیکتاتوری
	آزادی حق طبیعی بشر	۲۸. آزادی انسان در تعیین سرنوشت خود ۲۴. آزادی سیاسی و اجتماعی از حقوق بشر
	آزادی عامل رشد انسان	۲۷. آزادی و رشد انسان، حد آزادی قانون
	حد آزادی منافع ملی و قانون اساسی	۲۶. منافع ملی شعاع آزادی اقشار جامعه ۵۸. حد آزادی قانون اساسی ۵۹. قانون ریل فعالیت جامعه
	آزادی حق شرعی و الهی	۲۵. دین و آزادی بشر ۶۳. عدالت، آزادی و مردم سالاری از ارزش‌های انقلاب
	آزادی مدنی، اجتماعی و سیاسی	۵۷. آزادی بیان، عقیده، انتخاب و آزادی بعد از بیان
	قانون‌گرایی	قانون‌گریزی و فساد نظام و کارگزاران
جامعیت قانون و قانونمندی		۱۵. جامعیت قانون و قانون‌مداری
قانون ملاک ارزیابی نظام سیاسی و عملکرد کارگزاران		۱۴. قانون ملاک ارزیابی نظام سیاسی ۱۳. قانون ملاک ارزیابی عملکرد کارگزاران ۶۱. بی‌قانونی مانع پیشرفت جامعه ۱۹. قانون ملاک وظایف و حقوق شهروندان

	قانون و نظام سیاسی	۱۲. قانون‌گزینی و دیکتاتوری ۱۱. رابطه قانون‌گرایی و تعهد به عمل قانون ۱۸. منافات ولایت با قانون‌گزینی ۵۵. پابندی به قانون اساسی در قانون‌گذاری ۶۰. عدالت، مردم‌سالاری و قانون‌گرایی از ارزش‌های مهم نظام هستند.
مشروعیت دوساحتی بودن: ملاک‌ها و انتخاب مردم	- شرط شناختن فرد ذی‌صلاح - شرط پذیرش اجتماعی - مشروعیت شرعی (ملاک‌ها) - مشروعیت مردمی حاکم (انتخاب) - انتخاب فرد ذی‌صلاح توسط خبرگان	۱. مشروعیت حاکم: ملاک‌ها و پذیرش مردم ۲. شناخت فرد ذی‌صلاح و پذیرش فقیه دو رکن مشروعیت هستند. ۸. شناخت و پذیرش فرد ذی‌صلاح به صورت جداگانه در مشروعیت مهم هستند. ۴۰. انتخاب فرد ذی‌صلاح پس از شناسایی و پذیرش اجتماعی ۴. مشروعیت دولت تکیه به خواست ملت ۳۸. انتخابی سمت رهبری ۳۹. شناخت فرد ذی‌صلاح و پذیرش اجتماعی شرط حکومت‌داری ۳. اراده مردم معیار و مشروعیت حاکمیت فقیه

سنجش روایی محتوایی

روایی محتوا نشان می‌دهد یک مقیاس چه میزان پژوهش را سنجش می‌کند. روش‌های متعددی برای سنجش روایی وجود دارد که CVI، روش مناسب است (حبیبی، ۱۳۹۷). گویه‌ها با مقادیر کوچکتر از ۰/۷ رد و بین ۰/۷ تا ۰/۷۹ قابل‌بازبینی و بزرگتر از ۰/۷۹ قابل قبول هستند. مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر، طبق طیف چهارگزینه‌ای لیکرت در اختیار ۹ نفر متخصص قرار گرفت تا میزان مرتبط بودن هرگویه با مضامین را با طی ف زیر اعتبار سنجی کنند:

۱- غیرمرتبط ۲- نیاز به بازبینی ۳- نسبتاً مرتبط ۴- کاملاً مرتبط

برای محاسبه، تعداد پاسخگویان گزینه‌های ۳ و ۴ بر کل پاسخگویان تقسیم شد. نتایج با فرمول CVI به صورت زیر به دست آمد. تکراری بودن و همپوشانی داشتن برخی کدها به دلیل تکرار عبارات در متون است. با توجه به این که این تحقیق در پی کشف مؤلفه‌های جمهوری‌ت در رهبری بود، عبارات تکراری

1. Content validity
2. Content Validity Index

نشان دهنده بسامد بالا است. همه اساتید ضمن تأیید مرتبط بودن (۳ و ۴)، یادآوری تکراری بودن برخی گویه‌ها بودند و با توضیح فوق قانع شدند که حذف نشوند.

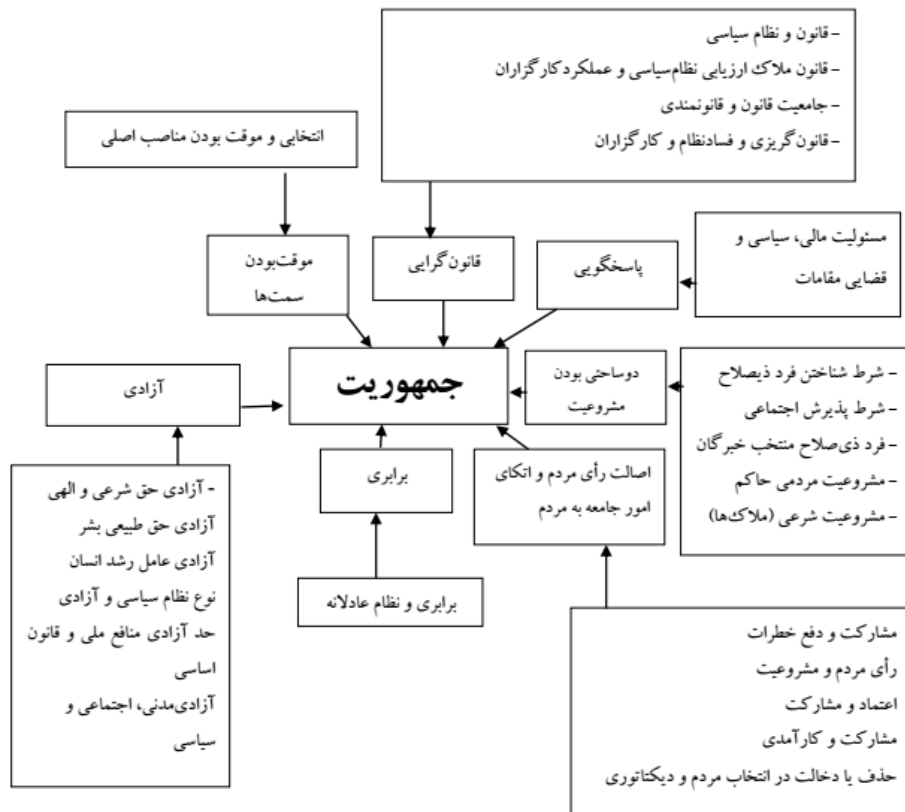
تعداد پاسخگویان به ۳ و ۴ تقسیم بر تعداد کل پاسخگویان = Cvi

جدول ۴: اعتبارسنجی مضامین سازمان دهنده و فراگیر

مضمون سازمان دهنده	فراوانی پاسخگویان	Cvi	مضامین فراگیر	Cvi	Cvi کل
- شرط شناختن فرد ذی صلاح - شرط پذیرش اجتماعی	۹	۱	دو ساحتی بودن: ملاک‌ها و انتخاب مردم	۱	۱
	۹	۱			
- انتخاب فرد ذیصلاح توسط خبرگان - مشروعیت مردمی حاکم (انتخاب) - مشروعیت شرعی (ملاک‌ها)	۹	۰/۸۹	قانون و نظام سیاسی قانون ملاک ارزیابی نظام سیاسی و عملکرد کارگزاران جامعیت قانون و قانونمندی قانون‌گریزی و فساد نظام و کارگزاران	۱	۱
	۹	۰/۸۹			
آزادی حق شرعی و الهی آزادی حق طبیعی بشر آزادی عامل رشد انسان نوع نظام سیاسی و آزادی حد آزادی منافع ملی و قانون اساسی آزادی مدنی، اجتماعی و سیاسی	۹	۰/۸۹	آزادی	۰/۸۹	۱
	۹	۰/۸۹			
	۹	۰/۸۹			
	۹	۰/۸۹			
	۹	۰/۸۹			
	۹	۰/۸۹			
برابری و نظام عادلانه	۹	۱	برابری	۱	۱
مشارکت و دفع خطرات رای مردم و مشروعیت اعتماد و مشارکت مشارکت و کارآمدی حذف یا دخالت در انتخاب مردم و دیکتاتوری	۹	۱	اصالت رأی مردم و اتکای امور به مردم	۱	۰/۸۹
	۹	۱			
	۹	۱			
	۹	۱			
انتخابی و موقت بودن مناصب اصلی جامعه	۹	۱	موقت بودن سمت‌ها	۱	
مسئولیت مالی، سیاسی و قضایی مقامات	۹	۱	پاسخگو بودن	۱	

جدول ۵ نشان می‌دهد، مضامین سازمان‌دهنده، مضامین فراگیر و مضمون اصلی با نمره بالای ۰/۸ روایی محتوایی بالایی دارند.

شبکه مضمونی

تحلیل

مضامین فراگیر جمهوریت در آثار رهبری در هفت شاخص مهم پاسخگویی، قانون‌گرایی، موقت بودن سمت‌ها، دوساحتی بودن مشروعیت، اصالت رأی مردم و اتکای امور جامعه به مردم، برابری و آزادی مشخص شدند که قابل مقایسه با مفهوم و مؤلفه‌های نظام سیاسی دموکراتیک از دیدگاه صاحب‌نظران این دانش است. جمهوری اسلامی، متخذ از متن اسلام است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۵/۱۱) و مردمی بودن حکومت به این معنا است: این که مردم در اداره کشور، تعیین حاکم و نظام سیاسی نقش دارند و حکومت،

خدمتگزار مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۶۲/۵/۱۴). مشروعیت^۱ در لغت به معنی مطابق شرع بودن (عمید، ۱۹۸۴) و در فلسفه سیاسی تبیین مبنای حقانیت حاکمیت و چرایی تبعیت مردم از حاکم است. از این روی، مشروعیت، یگانگی به قدرت رسیدن زمامداران جامعه با باورهای همگان یا اکثریت مردم جامعه در یک زمان و مکان معین است، نتیجه این باور، پذیرش حق حکومت زمامداران و تبعیت اعضای جامعه یا شهروندان است (ابوالحمد، ۱۹۹۱: ۲۴۴-۲۴۵) که به وسیله آن مردم داعیه حاکم را تصدیق می‌کند (بشیریه، ۲۰۰۸: ۱۰۱). از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، ارکان مشروعیت حاکم اسلامی در دوره غیبت، دارای دو پایه و دو رکن است: رکن اول آراسته‌بودن با ملاک‌ها و صفات مانند دانش، تقوا و توانایی و رکن دوم پذیرش مردم. اگر مردم، فرد دارای صلاحیت را نشناختند و او را به حکومت نپذیرفتند، او حاکم نیست. پس پذیرش مردم، شرط در حاکمیت است (خامنه‌ای، ۱۳۶۲/۵/۱۴ و ۱۳۸۲/۹/۲۶). کنار گذاشتن مردم از عرصه سیاسی، عامل قلدری و استبداد است. نظام سیاسی و قانون اساسی به لحاظ تأسیس و تداوم وابسته به اراده و مشارکت مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰). «هر دولتی در ایران اسلامی که به مردم خود تکیه نداشته باشد مشروع نیست» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۱/۱۰). این عبارت دلالت مطابقی و ظهور دارد بر این که مشروعیت دولت به انتخاب مردم است. در جمع مردم خراسان تصریح می‌کند «یقیناً حضور مردم در مشروعیت یک نظام نقش دارد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱/۱). بکارگیری عبارت مشروعیت مسامحه لفظی یا معنایی به جای مقبولیت نیست بلکه حقانیت حکومت و چرایی تبعیت مردم از حاکم را بیان می‌کند که تابعی از رأی اکثریت است. ایشان در تبیین اندیشه‌های امام دو ویژگی مهم خط امام را حاکمیت اسلامی و تکیه به مردم مطرح کرد: «هیچکس در نظام اسلامی نباید رأی مردم و خواست مردم را انکار کند حالا بعضی رأی مردم را پایه مشروعیت می‌دانند لاقلاً پایه‌ی اعمال مشروعیت است» (۱۳۷۸/۳/۱۴). قانون‌گرایی و وفاداری به قانون در رفتارهای سیاسی و مدنی، یک اصل ضروری (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰)، معیار عدالت (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۷) ملاک نظارت و ارزیابی عملکرد نهادها و مسئولان (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۱/۱۴)، یکی از پایه‌های جمهوری اسلامی (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۳/۱۴) و بسیاری از بی‌انضباطی‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مردم ناشی از بی‌انضباطی و قانون‌گریزی کارگزاران است. روح دیکتاتوری در فضای بی‌قانونی یا نادیده‌انگاری قانون رشد می‌کند. فرهنگ قانون‌گرایی از نخبگان سیاسی به بدنه جامعه سرریز می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۳). تخطی از قوانین، فساد دستگاه‌ها، تعارض منافع بین دستگاه‌های مختلف و تشنّت مضرّ و مفسده‌انگیز می‌گردد (بیانات ۱۳۸۲/۸/۱۱). کارهای خلاف قانون با عنوان دفاع از دین و ولایت از کسی مقبول نیست (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۶/۲۴). در یک نظام دموکراتیک، برابری، قرین عدالت و مقابل آن تبعیض و ناروایی است. عدالت، (ضد تبعیض و نارابری)، برابری، همه زنان، مردان و اقوام است (خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۲/۱۸). فاصله‌های طبقاتی، جغرافیایی، نابرابری استفاده از امکانات و فرصت‌ها برای آحاد مردم، ضد عدالت هستند (خامنه‌ای

۱۳۸۸/۱/۱). برابری تکالیف و حقوق برای همه، یک ضرورت در نظام اسلامی است، اشخاص هیچ‌گونه امتیاز خاصی نسبت بهم ندارند (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۲۲). آزادی، حق انجام هر کاری است که قانون اجازه می‌دهد و عدم اجبار بر انجام کاری است که قانون منع می‌کند (شعبانی، ۲۰۱۳: ۱۱۰). مهم‌ترین اقسام آزادی: آزادی عمل، اندیشه، گردهمایی، اقتصادی و اجتماعی (قاضی، ۲۰۱۶: ۱۴۴-۱۵۸)، حق بیان آزادانه عقاید و افکار و تصدی موقعیت‌های اجتماعی از راه انتخاب، بهره‌مندی از مجموعه امتیازات و موقعیت‌ها برای مشارکت در حیات سیاسی جامعه هستند (هاشمی، ۱۹۹۵، ج ۱: ۱۶۹). بخش مهمی از آزادی‌های سیاسی و اجتماعی ریشه در حقوق بشر (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۸/۱۵) و اعتقاد به آزادی و تأمین حقوق شهروندی در مسائل اجتماعی، ریشه در مبانی دینی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۵/۱۵). شعاع آزادی، مشروط به منافع ملی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۶/۱۴). تقویت مشارکت عمومی، اتکای امور به مردم و همبستگی ملی، باعث پیشرفت، عدالت، افزایش کارآمدی نظام سیاسی، دفع تهدیدات خارجی، انگیزش روح نشاط، احساس مسئولیت در جامعه خواهند شد (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱/۱). روح مشارکت‌جویی مردم در اداره کشور، نمایش دل‌بستگی مردم به نظام و اعتماد است. اعتماد عمومی بزرگ‌ترین سرمایه یک نظام است. کاهش اعتماد مردم به نظام باعث کاهش مشارکت و مشروعیت نظام در عرصه داخلی و بین‌المللی است «هدف دشمن این است می‌خواهند اعتماد را بگیرند تا مشارکت را بگیرند تا مشروعیت را از جمهوری اسلامی بگیرند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۳/۲۹). عده‌ای مشارکت مردم را به صورت اسمی قبول دارند، اعتقادی به مشارکت مردم ندارند، بعضی اسم مردم را می‌آورند اما به مردم اعتماد ندارند بنای جمهوری اسلامی بر اعتماد و اعتقاد به مشارکت مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۹/۲۴). مردم‌سالاری با حرف نمی‌شود بلکه با مشارکت، اراده مردم و ارتباط‌فکری، عقلانی و عاطفی مردم با تحولات کشور، محقق می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱/۱). عملکرد کارگزاران و نهادها ممکن است مردم را دل‌سرد و ناامید یا جلب مشارکت کند. اگر مشارکت در مشروعیت نقش دارد، اعتماد در تداوم آن نقش دارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۹/۲۶). تأکید بر اتکای امور به رأی و انتخاب مردم در سخنرانی‌های رهبری و تصویر آن در قانون اساسی (انتخاب مستقیم رئیس‌جمهور (اصل ۱۱۴)، نمایندگان مجلس شورای اسلامی (اصل ۶۲ و ۶۳)، مجلس خبرگان رهبری (اصل ۱۰۸) و شوراهای اسلامی شهر و روستا (اصل ۱۰۰) و انتخاب غیرمستقیم رهبری (اصل ۱۰۷) و وزراء (اصل ۱۳۳) و سایر مناصب) مورد تأیید رهبری نشان می‌دهند که موقت‌بودن همه مناصب از صدر تا ذیل یک امر طبیعی و تثبیت شده است. ابهام مادام‌العمری رهبری در قانون اساسی که تصریح به موقت بودن ندارد و در عین حال تصریح به دائمی بودن هم ندارد «دوره مسئولیت رهبری بدون مدت است ممکن است یک روز یا چندین (ده) سال به طول انجامد... رهبری به شرایط پیوند دارد... رهبر مثل تمام افراد تابع قوانین و تابع دادگاه‌ها است، اگر در جریان محاکمه‌ای محکوم شود و احراز گردد که شرط عدالت یا تقوی را فاقد شده است مجلس خبرگان تکلیف برکنار گذاشتن او را دارد» (مدنی، ۱۳۸۸: ۲۵۷-۲۵۸). مردم‌سالاری صرفاً به انتخاب مسئولان نیست، باید پاسخگو هم باشند، عدم پاسخگویی، باعث شورش می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۹/۱۲).

نتیجه‌گیری

این‌که مردم در جمهوری اسلامی اصالت دارند یا نه؟ در پاسخ به این سؤال، نقش مردم در مشروعیت، قانون، مشارکت، برابری سیاسی، حقوق و آزادی‌ها و کارآمدی، مورد بررسی قرار گرفتند: ۱- از نگاه رهبری، نقش مردم، معیار در حاکمیت و کنارگذاشتن آنها از عرصه سیاسی، عامل قلدری و استبداد تلقی شده و تأسیس و تداوم نظام سیاسی، قانون اساسی، نهادهای تقنینی و اجرایی جامعه وابسته به رأی و مشارکت مردم و مشروعیت کارگزاران نظام در عرصه تولى امور مردم به انتخاب مردم و مشروعیت هر دولتی، متکی به مردم است. ۲- نظام سیاسی عادلانه، اساس حاکمیت قانون، برابری سیاسی، رعایت حقوق و آزادی‌های مردم است. ۳- رهبری، مشارکت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را اصل ضروری و لازمه پیشرفت و عدالت را مشارکت عمومی و احساس تعلق مردم به کشور و آینده آن، اعتماد و همگرایی دولت و مردم مطرح می‌کند. اعتماد بزرگترین سرمایه است. تزلزل اعتماد مردم به نظام باعث کاهش مشارکت و تضعیف مشروعیت نظام در عرصه داخلی و بین‌المللی می‌گردد. ۴- مشارکت، حاکمیت برابری سیاسی و تأمین حقوق و آزادی‌های مردم، در کارآمدی، رضایت و بازتولید مشروعیت و عدم پایبندی به قانون، تبعیض، انکار نقش مردم، در ناکارآمدی، مشروعیت‌زدایی و دیکتاتوری، نقش اساسی دارند. از دیدگاه رهبری همه مردم از حقوق و آزادی‌های برابر برخوردار هستند و هیچ‌گونه امتیاز مادی، شغلی، فامیلی، اسمی و عنوانی نباید باشد. رأی مردم، ستون خیمه نظام اسلامی است. پشتیبانی مردم از یک حکومت، عامل پایداری آن است. تبیین نقش مردم از منظر رهبری، می‌تواند باعث تغییر رویکرد اجتماعی و سازمانی در عرصه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و گامی در جهت پایان بخشیدن به چالش رابطه جمهوری‌ت و اسلامیت باشد. بررسی نظام جمهوری براساس شش مؤلفه اساسی مشروعیت، حاکمیت قانون، مشارکت مردم، برابری سیاسی، حقوق و آزادی‌ها در بیانات رهبری نشان داد که اندیشه سیاسی رهبری در باب نقش مردم به قرائت سوم در برابر دو ذهنیت ابزارانگاری مردم یا ابزارانگاری دین نزدیک است. مستندات از آثار ایشان بالمطابقه یا بالملازمه در تضاد با دو قرائت مذکور هستند.

References

- Abolhamd, AbdulHamid (1991). *Basics of Political Science*. Tehran: TosPress. (In Persian)
- Alam, Abdurrahman (2013). *Foundations of Political Science*. Tehran: NeiPress. (In Persian)
- Amid, Hassan (1984). *Farhang Amid*, 3Vol. Tehran: AmirKabir Publications. (In Persian)
- Ansari, Hamid (2006). *The criterion is the nation's vote*. Tehran: Institute for compilation and publication of Imam Khomeini's Works. (In Persian)

- Arblaster, Anthony (2010). *Democracy*. Translated by Hassan Mortazavi, Tehran: Ashian Publications.
- Ashrafi, Akbar (2018). “From the elected guardian of the people to Religious Democracy: Investigating the People's Place in the Velayat System from the Perspective of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei”, *Journal of Islamic Revolution*, Vol. 9, No. 33: 1-14. (In Persian)
- Attride-Stirling, J (2001). “*Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research*”, *Qualitative Research*, Vol. 1, No. 3: 385-405.
- Bashirieh, Hossein (2008). *Political Sociology*. Tehran: NeiPress. (In Persian).
- Bazargan, Mehdi (1984). *Iran's revolution in two movements*. Tehran: NaraghiPress. (In Persian)
- Bentham, David and Boyle, Kevin (2000). *What is Democracy?*. Translated by Shahram Naqsh Tabrizi, Tehran: QaqnosPress. (In Persian)
- Braun, V. & Clarke, V (2006). “Using thematic analysis in Psychology”. *Qualitative Research in Psychology*. Vol. 3, No. 2: 77-101.
- Dara, Jalil and Khaki, Mohsen (2016) “Efficiency and continuity of the religious democracy system from the perspective of social capital”. *Journal of Islamic Revolution Studies*. Vol. 14, No.51: 203-222. (In Persian)
- Forati, AbdulWahab (2008). “Spirituality, Politics and Democracy”. *Journal of Islamic Revolution Studie*. Vol., 4, No.14: 189-204. (In Persian)
- Giddens, Anthony (1995) *Sociology*. Tehran: NeiPress. (In Persian)
- Habibi, Arash (2017). *SPSS software*, electronic publishing. Pars Madiri website. (In Persian)
- Hashemi, Seyed Mohammad (1995). *Fundamental Rights of the Islamic Republic of Iran*. 2vol. Tehran: University of Shahid Beheshti. (In Persian)
- Jahangir, Mansour (editor) (2009). *Constitution of the Islamic Republic*. Tehran: DoranPress. (In Persian)
- Karimiwala, Mohammad Reza and Zamani, Mohammad Mahdi (2017). “The political position of the people in the theory of the absolute authority of the jurist in thought of Imam Khomeini and the Theory of Caliphate in the Thought of Ekhvanol-al Muslimin of Egypt”. *Journal of Islamic Revolution Studie*. Vol. 15, No. 54: 47-64. (In Persian)
- Khamenei (Ayatollah), (Sayed) Ali (1989-2022). *Statements and speeches*. (In Persian)
- Kia, Ali Asghar and Faqihinejad, Mehdi (2017). “Analysis of the Content of the Concepts of Communication and Development in terms of the fourth and fifth development programs of the Islamic Republic of Iran”. *Biquarterly scientific-research studies of Iranian Islamic development model*. Vol. 6, No.11: 33- 71. (In Persian)
- Kivisto, Peter (2004). *Fundamental Thoughts in Sociology*. Translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: NeiPress. (In Persian)
- Lakzaei, Najaf and Moghimi, Gholam Hassan (2013). “The ratio of legitimacy and political participation in Imam Khomeini's political thought”. *Journal of the Islamic Revolution*. Vol.1, No. 1: 1-28. (In Persian)
- Leftrich, Adrian (2003). *Democracy and Development*. Translated by Ahad Aliqolian and Afshin Khakbaz. Tehran: tarhenoo. (In Persian)

-
- Madani, Jalaluddin (2009). *Constitutional Rights and Political Institutions of the Islamic Republic of Iran with the Latest Developments*. Tehran: Payedar. (In Persian)
  - Misbah Yazdi, Mohammad Taqi (2009). *Mishkat: Legal Theory of Islam*. 2Vol. Qom: Publications of Imam Khomeini Education and Research Institute. (In Persian)
  - Misbah Yazdi, Mohammad Taqi (2009). *Questions and answers about Islamic political System*. Qom: Publications of Imam Khomeini Education and Research Institute. (In Persian)
  - Pour Ahmadi, Hossein & Fawzi, Yahya (2013). *The Discourse of Reforms in Iran*. Tehran: Danesh Va Andishe. (In Persian)
  - Qazi (Shariat Panahi), Abolfazl (2016). *Essentials of Constitutional Rights*. Tehran: MizanPress. (In Persian)
  - Qomi, Mohsen and Faqih-Vaazi, Mehdi (2012). “Efficiency of Political Jurisprudence in the Religious Democracy System”. *Journal of Islamic Revolution Researchs*. Vol. 2, No. 4: 7-24. (In Persian)
  - Samadiar, Hossein, Arabian, Asghar and Naqibi, Abulqasem (2019). “Political Legitimacy in Rule based on reason with an approach to Imam Khomeini's intellectual foundations”. *Research JournalMatin*. Vol. 22, No.89: 5-83. (In Persian)
  - Shabani, Qasim (2013). *Fundamental Rights and Government Structure of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Ettelaat. (In Persian)
  - Shiakhzadeh, Mohammad (2012). *Imam Khomeini's leadership model*. Biquarterly Journal of Islam & Manegment. Vol. 1, No. 1: 7-36. (In Persian)